

De Tropenjaren van Bwana Skotanoessi

Dit is het vierde en laatste deel van de tropenjaren van Joop en Mieke Schotanus, zendelingen te Afrika tijdens de woelige zestiger jaren. In de vorige delen lasen we over de voorbereidingen voor het zendingswerk, de aankomst in Stanleyville, Kongo in 1959, de onafhankelijkheid van België in 1960 en de evacuatie naar Oeganda. Dit deel beschrijft de periode van 1961 tot 1966, in Kenia en Kongo, op verlof, en terug naar Kenia.

Deel 4. Kenia (1961 tot 1966)

Het wordt tijdelijk Kenia (1961)

Zo begonnen we dus na onze ontsnapping uit Kongo, via Oeganda, aan een reis van ongeveer 1600 km naar Kenia over stoffige Afrikaanse wegen. En we zouden er vier dagen over doen. 's Nachts sliepen we in scholen of zelfs een keer in een politie bureau. We hadden niet meer van onszelf dan de kleren om ons lijf en ons fototoestel. Gelukkig nog een soort tropenhoed tegen de zon, maar die werd gestolen, nota bene in het politiebureau waar we overnacht hadden. Ergens op weg van Kampala naar Mbarara, haast precies onder de evenaar, zaten we plotseling met een kapotte accu door de ruwe zandwegen. Er bleef me niets anders over dan Mieke met de kinderen op het heetst van de dag drie uur achter te laten en te liften naar Mbarara om een nieuwe accu te halen. Haast onvoorstelbaar hoe gelaten we de dingen over ons heen hebben laten komen. Er zal op het thuisfront wel veel voor ons gebeden zijn. Na nog een overnachting in een school kwamen we uiteindelijk in Kisumu aan het Victoria meer bij een ouder zendingsechtpaar, Mr. en Mrs Capens, aan. Mrs Capens was in Friesland geboren en op haar vijfde geëmigreerd naar Amerika. Toen ze al spoedig na onze aankomst de afkomst van Mr. Joop Schotanus ontdekte, vermoedde ze dat we wel zin zouden hebben in een "bakje" thee. In Kisumu kwamen we weer wat op adem. We moesten daar een weekje wachten, omdat Mieke een ernstige keelontsteking had opgelopen en om te weten wat voor werk de Africa Inland Mission (AIM) voor ons in Kenia in petto had. We waren dus helemaal berooid uit Kongo in Kenia aangekomen. Een heerlijke week uitgerust in Kisumu. In een echte badkuip na vier dagen reizen ons eindelijk eens lekker kunnen ontdoen van het stof van de weg. Zelfs de was kunnen doen in een echte wasmachine op stroom. Na onze dagelijks picknick nu weer eens een echte maaltijd. Verwend door medezendingen. Met Mr. Capens zo nu en dan een pastoraal bezoek brengen aan een gevangenkamp, met mensen van o.a. de beruchte Mau Mau. Na die ene week bericht ontvangen van de Keniase Field Council dat we als zendingswerkers in Liteyn in Kenia geplaatst zouden worden, totdat we weer terug zouden kunnen gaan naar Kongo. De grote vraag bleef, wanneer dat zou zijn.

Koningin Wilhelmina

Aangekomen in Liteyn werd er een huisje aan ons afgestaan door een zendinge van de Bijbel Club Beweging (waar we in Nederland zulke nauwe banden mee hadden). Ondertussen heeft u zich al afgevraagd hoe het thuisfront in Nederland heeft gereageerd op de berichten uit Kongo. We hadden bij het vertrek uit Oeganda een telegram naar Mieke's ouders in Bussum gestuurd "Gevlucht uit Kongo en alles achter moeten laten. Nu onderweg naar Kenia met VW busje". Er werd een actie ontketend via het Zoeklicht om gaven te storten voor ons nieuwe bestaan. Zelfs koningin Wilhelmina moet kennis hebben genomen van die actie en heeft er aan bijgedragen. Zou ze toen vanaf haar eerste kennismaking met Johannes de Heer in de twintiger jaren Het Zoeklicht nog altijd lezen? Nu zou weer eens blijken dat de alleen de inzet van een bestuur niet echt voldoende

Onze nieuwe omgeving in Liteyn

Een nieuwe omgeving

is, maar dat het eerst en vooral gaat om inzicht in de situatie. Maar in onze tijd waren er comités met leden, die geen van allen de situaties van het veld aan der lijve hadden ondervonden. Toen het Nederlandse Comité hoorde dat we zo goed verzorgd werden door onze Angelsaksische collega's met huis en goed, trok men daaruit de conclusie dat we het geld van de actie niet direct meer nodig hadden. Hierdoor werden wij jammer genoeg niet in staat gesteld om ook maar iets terug te doen voor al die liefdebewijzen van onze medezendingen op de post in Liteyn. We zijn erg bij dat het de thuisfront besturen ondertussen vaak veel beter op de hoogte zijn dan in onze tijd, niet in het minst door het werk van de EZA, de Evangelische Zendings Alliantie.

Het werk in Liteyn onder de Kipsigi stam was heel anders dan in Kongo. We hielpen mee met de voorbereiding van Bijbel Club materialen en ik gaf één keer in de week Bijbellen aan een Teacher's College in Kericho. Ondertussen volgde ik ook nog met een groepje zendelingen en Afrikanen een opleiding tot leider van de Christian Service Brigade (een soort Christelijke padvindende organisatie). Vanuit Liteyn leerden we Nairobi ook beter kennen en ons AIM guesthouse daar. Het linkse verkeer was in het begin even wennen. De kinderen

vermaakten zich best op deze koele zendingspost. Zoveel groen hadden we in Kongo nog nooit gezien. Vooral

de groene theeplantages op weg naar Kericho waren een lust voor het oog. De meeste hutten hadden een omheind erf, waarin men na het laten grazen het vee weer voor de nacht verzamelde. Er was vergeleken bij Kongo veel meer luxe, het leven en het klimaat was er plezierig. In ieder geval ook zonder de politieke spanning, zoals we die in Kongo gekend hadden. Met de Engelse taal kon je haast overal terecht en we leerden een klein beetje Swahili. Toch was ons hart in Kongo. Het 'kerkelijk' leven was minder omvangrijk, was wat formalistischer en miste voor ons toch ook wel iets van de geestelijke warmte die we kenden van Kongo. We verlangden er nog steeds naar terug.

Fundamente van de nieuwe kerk in Liteyn

Nog een keer terug naar Kongo (juni 1961-juli 1962)

We hoorden dat de kerk van Kongo ons terug vroeg. Ook begrepen we dat andere zendingsgezinnen terug zouden gaan naar Aungba in Kongo. Zij konden in hun schoolopleiding nog heel goed een "professeur" gebruiken en de Field Council vroeg of wij bereid waren die taak op ons te nemen. We besloten terug te gaan naar Kongo en werden toegewezen aan de school in Aungba. Het was een wonderlijke ervaring om via het veilige Kessesse, honderden kilometers ten zuiden van Aru, bij de grens een soldaat heel enthousiast naar me toekwam, me herkende van een jaar eerder als de vriendelijke Bwana uit Aru die z'n benzine aan hen had 'afgestaan'. Toen we bij de grensovergang achterom keken zagen we het prachtige Prinses Margret Hotel waar we met ons gezin in één kamer de nacht doorgebracht hadden en wat we nu van over de grens als een sieraad tegen de berghelling zagen liggen. In Oicha ontmoetten we Dr. en Mrs Becker, die de leiding hadden van een wereldberoemd melaatsen werk en op een paar kleine onderbrekingen na bijna de hele tijd in Kongo hadden kunnen blijven. Bij hen vandaan moesten we door een stukje oerwoud, waar we voor het eerst pygmeeën hebben gezien. We kwamen langs verlaten zendingsposten van AIM, en kwamen na vele dagen reizen eindelijk aan op de plaats van bestemming. We kregen een gemeubileerd huis, bij de evacuatie achtergelaten door een medezendinge. Wel wat luxer dan het huis wat we in Aru gewend waren. Nu zou ik niet meer 'monsieur le directeur' zijn, maar 'monsieur le professeur'. Ik was niet alleen blij met de opleiding aan de Dokkumer kweekschool, maar evenzeer met de Bijbelschool in Frankrijk. Toen daarna de ervaring in al die Lagere School klassen en de Mulo, met al die tijdelijke banen voor dat we uitgezonden konden worden. En als klap op de vuurpijl al het schoolwerk in Aru en verre omgeving. Ik kon ingezet worden voor allerlei vakken. Bijbelles en onderwijskunde waren m'n lievelingsvakken. Vanwege m'n Mulo B had ik ook nog altijd wel een speciale affiniteit voor wiskunde (in het land der blinden is de één oog koning).

Zo kwamen we na een klein half jaar in juni 1961 dus terug in Kongo. Vanuit Aungba bracht ik met kloppend

De studenten verzorgden hun eigen was, eten e.d.

hart een bezoek aan Aru. Door de meesten werd ik hartelijk ontvangen, maar dat gold niet voor iedereen. Er waren er bij die me toch als deserteur beschouwden en anderen waren boos omdat de Field Council besloten had ons niet terug te laten gaan naar Aru. We vonden weinig van onze spullen terug, maar we werden voor de eerste grote nood geholpen door onze hulpvaardige Amerikaanse medezendingen. Er was nogal wat geroofd tijdens onze afwezigheid. We konden ons behelpen met het beetje wat we hadden en wat we van anderen mochten gebruiken. Maar ja, sommige dingen gaan je toch wel een beetje aan je hart. En wat doe je als Nederlander als je je fiets in bruikleen gegeven hebt en ze komen hem niet terug brengen?

In september begon het lesgeven. Een heerlijk klasje van 13 mensen. Met het groepje langs de rimboeschooltjes gaan, hen her en der afzetten om hen beurtelings een les te laten geven en een paar medestudenten de les laten beoordelen aan de hand van beoordelingsformulieren. Wat niet alleen leerzaam, maar ook nog erg leuk was. Vooral ook de gezamenlijke nabesprekingen. We waren heel intensief en heel zinvol bezig. Het schoolwerk en het 'kerkenwerk' was toen heel nauw aan elkaar gerelateerd. Het was dan ook geen wonder dat veel onderwijzers tevens 'pasteur' werden. Het werd een heel bijzonder schooljaar met zeer toegewijde studenten (op het Evangelisten Congres van Amsterdam '86 kwam er één van hen plotseling heel enthousiast op me aflopen: Vous êtes mon professeur! - u bent mijn leraar. Hij kon me vertellen dat van ons klasje een tiental volop in het werk van de Here betrokken was). Het was een bijzondere klas. Er was elke dag wel iemand bereid om de dagopening te doen. Het ging ons gezinnetje voorspoedig. We verbleven met kerst weer enkele weken in Oeganda. Op 5

januari 1962 werd onze lieve Jeannette hier in Kuluva geboren. Behalve Mieke kreeg ook de rest van de familie een beetje medische aandacht. Dr. Williams had naast een chirurgenopleiding ook nog een specialisatie in tandverzorging gedaan. Maar die tandverzorging ging wel heel primitief. Z'n boormachine bediende hij door een installatie waarbij hij een soort trapbeweging moest maken zoals bij een spinnewiel. We waren weer een paar weken heerlijk verwend in een politiek rustige omgeving, hoewel de roep om "UHURU"(vrijheid) ook in (Brits) Oeganda toenam. Dr. Williams had een claxon in z'n auto gemonteerd, die de UHURU - roep heel fijntjes na kon bootsen. Als ze de blanke dokter voorbij zagen rijden en UHURU riepen dan claxonneerde hij even en vanwege het laconieke effect was de spanning even van de lucht. Het ging ons goed. Bij de familie Dix en Becker waren speelkameraadjes, die onze jongens jaren later nog tijdens hun studie in Amerika of werk in Afrika zouden tegenkomen. Behalve de vriendjes hadden we in Aungba ook een prachtige hond voor de kinderen om mee te

School en leerlingen in Aungba

spelen, een Rhodesian Ridgeback, de leeuwentemmer. Hij was dol op de kinderen. Nu lag onze kleine Jeannette in haar tropenbedje in de tuin en de hond lag eronder om te waken. Hij verjoeg ieder die maar eventjes naar onze nieuwe aanwinst wilde komen kijken, maar het ergste was dat hij ook niet dulde dat Mieke haar oppakte uit haar bedje. Ik moest de hond eerst wegbrengen voor zij bij de wieg kon komen. Uiteindelijk konden wij in juli met verlof naar Nederland. Alles wat we mee hadden gemaakt had ons niet onberoerd gelaten. De moeilijke voedselvoorziening kwam daar ook nog bij. Ik was nooit dik, maar nu was ik broodmager en nog maar 108 pond.

Met verlof terug in Nederland (juli 1962 tot en met 1963)

We kwamen in juli 1962 thuis bij onze schoonouders met onze vier kindertjes. We werden van alle kanten weer geholpen aan allerlei huishoudelijke zaken door vrienden en familie. Iemand hielp ons aan een tweedehands Opel Kapitán. Het Zendingscomité deelde ons mee dat ze nog één maand voor onze ondersteuning konden zorgen. Gelukkig kreeg ik per eind augustus een betrekking aan de Mulo in Doesburg als leraar Frans, waarvoor ik mijn Frans LO moest halen. Frans zou later bij definitieve terugkeer naar Nederland mijn hoofdvak in het onderwijs worden. In deze Doesburg periode in onze Hans Roel geboren, een bijzonder kind. Voor ons vertrek verbleven we nog enige tijd op de Hoge Paasberg in Ede.

Opnieuw naar Kenia (1964 -1965)

Na het opdoen van nieuwe krachten tijdens ons verlof en het vergaren van ondersteuning, vlogen we terug naar Kenia om in het bergdorp Kapsowar te werken, daar Kongo inmiddels gesloten was. We werden van het vliegveld opgehaald door Paul Stough, die nu met z'n vrouw het Mayfield Guesthouse beheerde (en al eerder vanuit Kongo in Kenia terecht gekomen waren) en via Eldoret naar Kapsowar gebracht. We hoorden dat we alles kwijt waren wat we voor onze verlofperiode in Kongo opgeslagen hadden en dat ons VW-busje in handen van de rebellen gevallen was. Wij zaten dus zelf in eerste instantie zonder vervoer. We konden opnieuw met steun van zeer meelevende medewerkers gelukkig heel geschikt een VW-busje overnemen van een Kongo zendeling die met verlof ging (met het stuur aan de 'verkeerde' kant wat Kenia betrof en dus goedkoper). De 2-wiel aandrijving werd gecompenseerd door de duwkracht van

gewoonlijk meereizende Afrikanen, die in het regenseizoen tegen de helling op moesten helpen duwen. Door de regering in Nairobi werd ik erkend als Middelbare Schoolleraar. Ik was volledig verantwoordelijk voor de aanschaf van al het benodigde en de financiële boekhouding. Vanwege de eerdere evacuatie had ik enige ervaring in het lesgeven aan een Teacher College in Kericho gehad. Dus was het me niet helemaal vreemd om in januari weer voor de klas te staan. Het klimaat was gunstig, want we zaten op flinke hoogte. Voor de regering was ik ook nog regenmeter. Dit moest in de regentijd dagelijks nauwkeurig bijgehouden worden.

Op de veranda in Kapsowar met onze vijf kinderen

Zo nu en dan werd ik ook gevraagd om in het kerkje van Kapsowar te preken. Om iets duidelijk te maken, maakte ik erg veel gebruik van illustraties. Van mijn leerlingen op de school hoorde ik dat zelfs de vrouwen graag naar de kerk kwamen als ik sprak, omdat ze het dan konden begrijpen. Misschien toch een bewijs dat ik al aardig ingeburgerd was. Onderweg naar de kerk plukte ik eens een kameleon uit de struiken, die ik meenam naar de kerk, om de schijnheiligheid van de aanpassing bij de omgeving te illustreren. Ik had hem op mijn zwarte Bijbel als ondergrond en hij nam de kleur ervan aan.

In deze periode kregen we ook een grote teleurstelling te verwerken. Mieke was zwanger en zou in Eldoret bevallen. Het was een baby met een open ruggetje en het overleed bij de geboorte. Er werd een korte begrafenisdienst gehouden en de bemoedigende tekst was uit Jesaja: De lammeren draagt hij.

We hadden onszelf in Kenia opnieuw moeten installeren. Het was een oud houten huis, waarin we verbleven en we kregen wel erg veel last van ratten. Dit doet me weer even denken aan lichtere kant van het leven, toen Daniël 's avonds eens in z'n gebedje bad: Here, wilt u geven dat we vannacht geen last van de ratten zullen hebben! Waarom hebt u ze eigenlijk gemaakt?

Daniël was al direct in november op de school voor zendelingenkinderen terecht gekomen. Dat was onze eigen AIM school, die vanuit Rethy (Kongo) naar Eldoret was geëvacueerd. Jammer genoeg werd deze school onder druk van de regering eind december opgeheven, zodat men aangewezen was op de Hill School, de Britse regeringsschool. AIM had een internaat en zo kwamen per januari Daniël en Jan David daar op zeven- en zesjarige leeftijd bij huissouders Jack en Peggy Pienaar. Voor Daniël was dit dus binnen één jaar z'n vierde school: Doesburg, Ede, de AIM school en nu de Britse school. Vanuit hun internaat werden ze dagelijks naar deze school gebracht. We moesten de voor hen verplichte schooluniformen e.d. aanschaffen (colbert, stropdas en bolhoed). In de weekenden kwamen ze af en toe thuis. Deze onverwachte veranderingen maakten het er voor ons niet gemakkelijker op. Gelukkig begon het nieuwe schooljaar in januari, zodat ik in de kerstvakantie Daniël had kunnen bijscholen in het Engels voor de tweede klas (kerst wordt hier midden in de zomer gevierd). Jan David was in december net zes geworden en begon in januari aan z'n eerste klas. Jan David vond het helemaal niet leuk als we hen weer terug moesten brengen. Hij klampte zich aan mama of aan de auto vast en dan is het niet leuk om doortastend te moeten zijn. Dan huilde het ook wel eens een beetje bij ons.

Dit had ook invloed op ons werk: inmiddels ging de helft van onze financiële ondersteuning ging op aan onze twee oudste kinderen. Afgezien van de vele beperkingen die we ons op moesten leggen, hebben we toch een goed jaar in Kenia gehad. Maar het einde van de tropenjaren kwam nu definitief in zicht.

Terugkeer naar Nederland (Grootegast, GR 1966)

We zouden het schooljaar afmaken en weer terugkeren naar Holland. We konden het met 3 kinderen in januari op een dure Britse kostschool niet meer aan. Ons budget was bij vertrek helemaal ingesteld op de goedkope eigen zendingsschool. We maakten alles wat we hadden te gelde en konden met de aanvulling van een flinke

Seven frights a week met de DC-2

financiële bijdrage van onze omgeving een vliegtuigkaartje kopen. De lieve mensen van de GZB verzorgden nog de verzending van een paar kisten. Zo stonden we weer op Nederlandse bodem. Ik had gesolliciteerd naar zes verschillende Mulo's en Mieke en ik hadden afgesproken, dat de eerste school, die ons een huis en betrekking zouden aanbieden, die zouden we nemen. Of het nu in Zeeland, Limburg of waar dan ook zou zijn. Het werd een tijdelijke betrekking in Grootegast. Zelfs met de keuze uit twee verschillende huizen. De familie heeft ons geïnstalleerd. Het werd een heerlijke tijd voor de kinderen en daar in Grootegast werd onze mooie Loïs nog als laatste aan de kinderschaar toegevoegd.

Nawoord (addendum volgt)

We hebben de beschrijving van onze tijd in Afrika 'de Tropenjaren' genoemd. Tropenjaren hebben meestal de associatie van extra zwaar. Je kreeg in het onderwijs dubbel pensioen voor tropenjaren, maar in ons geval gold juist het tegenovergestelde: geen pensioen. Onze AOW is nog flink gekort vanwege onze tijd buiten Nederland. Wel heb ik na onze terugkeer nog een klein lerarenpensioen kunnen opbouwen en ook daar kunnen we nu rijkelijk van leven. Zelf ben ik intensief betrokken geweest bij de EZA en heb mede op grond van onze ervaringen hier en daar een positieve inbreng kunnen hebben bij de latere ontwikkelingen op zendingengebied. In allerlei bestuursfuncties zijn de tropen ervaringen mij ten goede gekomen. Met je gaven kan de Here God je overal in de wereld plaatsen. Dat is Zijn leiding. Die leiding en bescherming hebben we telkens weer ervaren. Tenslotte werd, als toepasselijke afsluiting op de Tropenjaren van Bwana Skotanoessi, na mijn opleiding pedagogiek aan de Universiteit van Groningen, bij mijn opleiding tot schooldekaan in Zwolle tijdens een feestelijke gelegenheid het volgende lied op vers gesteld (op de wijs van 'Dat is uit het leven gegrepen'):

*Wie is bij ons op school het allesje van manus;
dat is de schooldekaan; dat is meneer Schotanus.
Eerst was hij zendeling, dus kan hij veel verhalen.
Nu geeft hij Franse les aan tamme kannibalen*